Michal PŘIBÁŇ, *Errol. Josefa Škvoreckého život první, 1924–1969*

Brno, Host 2024, 728 stran, ISBN 978-80-275-2194-4

Sté výročí narození Josefa Škvoreckého opět otevřelo otázku, jakým způsobem dnes tohoto autora číst a interpretovat. Přestože jeho prózy zůstávají pevnou součástí českého literárního kánonu a tituly jako *Zbabělci*, *Prima sezóna*, *Tankový prapor* nebo *Mirákl* patří k nejznámějším českým literárním dílům druhé poloviny 20. století, veřejná představa o samotném Škvoreckém bývá často poměrně schematická. Obvykle je připomínán především jako představitel generace spisovatelů, z nichž část odešla po „osmašedesátém roce" do exilu, kde dál aktivně působil jako autor, nakladatel a kritik komunistického režimu. Rozsáhlá biografie Michala Přibáně se však pokouší tento zjednodušený obraz výrazně korigovat a představit Škvoreckého v mnohem širších souvislostech.

Publikace představuje první část autorova rozsáhlého biografického projektu a sleduje Škvoreckého život od narození v roce 1924 až po emigraci do Kanady po sovětské okupaci Československa. Už samotný rozsah knihy naznačuje mimořádnou ambici zachytit nejen základní životopisná fakta, ale také kulturní, společenský a literární kontext doby. Michal Přibáň přitom nepracuje pouze s běžně dostupnými prameny, ale opírá se o rozsáhlou autorovu korespondenci, archivní materiály, rukopisy i dobové dokumenty. Výsledkem je publikace, která výrazně přesahuje hranice standardně pojaté literární biografie.

Přibáň se Škvoreckého dílem zabývá dlouhodobě, podílel se mimo jiné na vydávání jeho spisů i bibliografie a hluboká znalost tématu je v textu zřetelná téměř na každé stránce. Kniha nepůsobí jako rychle sestavený životopis reagující na výročí, ale jako dlouhodobě promýšlený projekt. Přesto však nejde o čistě akademickou publikaci určenou výhradně odborníkům. Autor píše srozumitelně, stylisticky střídmě a bez zbytečné terminologické zatíženosti. I přes značný rozsah si kniha většinou zachovává čtivost a schopnost udržet čtenářovu pozornost.

© 2026 The Author. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Jedním z největších přínosů monografie je skutečnost, že Přibáň odmítá jednoduchou heroizaci svého protagonisty. Škvorecký zde není představován jako bezchybný morální symbol ani jako jednoznačný odpůrce režimu od samého počátku. Naopak se ukazuje jako osobnost složitá, často vnitřně rozporuplná a ne zcela jednoznačně ukotvená. Autor přesvědčivě dokládá, že Škvoreckého vztah ke komunistickému systému byl zejména v poválečných letech komplikovanější, než jak bývá někdy interpretován zpětnou optikou exilu a disentu.

Přibáň opakovaně upozorňuje, že mladý Škvorecký nebyl klasickým disidentem ani otevřeným politickým odpůrcem režimu. Spíše představoval člověka, který se snažil hledat prostor pro vlastní literární tvorbu uvnitř systému, vůči němuž si současně uchovával kritický odstup. Přibáň zároveň připomíná, že některé sociální změny po roce 1948 vnímal pozitivně, což odpovídalo postojům části tehdejší české společnosti. Právě tato interpretační zdrženlivost a snaha vyhnout se dodatečným moralizujícím soudům patří k nejsilnějším stránkám celé knihy.

Významné místo v publikaci samozřejmě zaujímá román *Zbabělci* (první vydání 1958), který představuje jeden z klíčových textů české poválečné literatury. Přibáň velmi podrobně rekonstruuje okolnosti jeho vzniku, dlouhé problémy s vydáním i následnou kritickou kampaň, která se rozpoutala. Zajímavé přitom je, že autor odmítá interpretaci *Zbabělců* jako jednoznačně protikomunistického textu. Konflikt s dobovou kritikou podle něj spočíval především v tom, že Škvorecký narušil oficiální představu, jak má literatura zobrazovat válku, hrdinství a společnost. Místo ideologicky jednoznačných hrdinů zobrazil obyčejné mladé lidi zajímající se o hudbu, vztahy a radosti i strasti každodenního života. Civilní jazyk, ironie, humor i absence patosu působily v kontextu tehdejší literatury mimořádně provokativně. Přibáň zároveň ukazuje, že právě tato civilnost a autenticita představují jeden z důvodů, proč román neztratil čtenářskou působivost ani po několika desetiletích.

Velkou pozornost věnuje biografie také samotnému fungování literárního provozu v padesátých a šedesátých letech. Přibáň detailně rekonstruuje redakční zásahy, lektorské posudky, problémy s cenzurou i strategie, které spisovatelé používali při prosazování svých textů. Škvorecký zde nevystupuje jako izolovaný outsider stojící mimo oficiální struktury, ale jako člověk, který se v literárním prostředí velmi dobře orientoval a dokázal využívat možností, které tehdejší systém nabízel. Autor zároveň ukazuje, jak důležitou roli hrály

osobní kontakty, kompromisy i různě formulované „úlitby“, bez nichž bylo publikování často nemožné.

Vedle literárního a kulturněhistorického kontextu si Přibáň všímá také Škvoreckého soukromého života. Značný prostor patří analýze jeho komplikovaných vztahů se ženami, dlouhodobým pocitům nejistoty a citové nevyrovnanosti. Právě zde kniha často získává největší psychologickou hloubku. Přibáň pracuje s rozsáhlou korespondencí a ukazuje Škvoreckého jako člověka citlivého, místy až bolestně nejistého a silně ovlivněného vlastními emočními zkušenostmi. Tyto pasáže přitom nepůsobí samoúčelně ani bulvárně; naopak pomáhají lépe pochopit podobu jeho literárních postav i opakující se motivy jeho próz. Detailně je samozřejmě rozebrán také vztah se Zdenou Salivarovou, která se později stala nejen jeho manželkou, ale i zásadní spolupracovnicí v exilu. Přibáň tento vztah neidealizuje, zároveň však přesvědčivě ukazuje jeho význam pro Škvoreckého další životní směřování.

Určitou slabinou knihy může být její mimořádná detailnost. Přibáň často zachází hluboko do textologických rozborů, sleduje jednotlivé verze rukopisů nebo podrobně analyzuje publikační osudy konkrétních textů. Z odborného hlediska jde o velmi cenný materiál, běžný čtenář však může mít místy pocit, že tempo vyprávění tyto rozbory zpomalují. Některé pasáže působí spíše jako municiózní odborná studie než jako souvislý životopis. Na druhou stranu právě tyto pasáže dokládají Přibáňovu erudici a ocení je především čtenáři hledající hlubší poučení.

Errol. Josefa Škvoreckého život první 1924–1969 je mimořádně důležitým příspěvkem k poznání osobnosti i díla tohoto pozoruhodného spisovatele. Michalu Přibáňovi se podařilo vytvořit biografii, která svého protagonistu nezjednodušuje ani neproměňuje v literární pomník. Naopak jej ukazuje jako člověka formovaného konkrétní historickou zkušeností, se všemi rozpory, nejistotami i proměnami životních postojů. Výsledkem je nejen portrét významného spisovatele, ale také plastický obraz českého kulturního prostředí druhé poloviny 20. století.

PhDr. Alžběta Kratinová
Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně
cornejova.alzbeta@seznam.cz

DOI: 10.14712/30298393.2026.15